

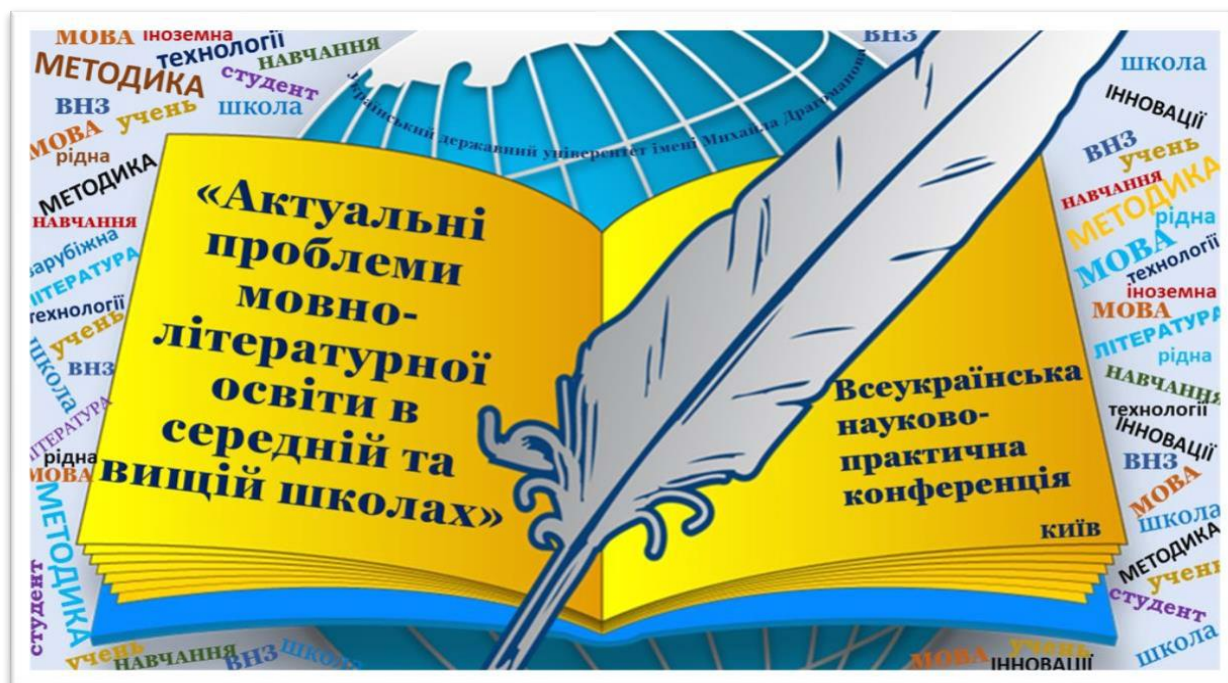
Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет іноземної філології
Кафедра методики викладання світової літератури
Кафедра методики викладання іноземних мов
Український освітянський видавничий центр «Оріон»

Матеріали

IV Всеукраїнської науково-практичної
конференції

«Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах»

27 квітня

Київ – 2023

УДК 37.091.31:81/82(082)

А43

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету іноземної філології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.)

Редакційна колегія: Н. Є. Леміш, д-р філол. наук, проф. (гол. ред.); О. О. Ісаєва, д-р пед. наук, проф., В. В. Ніколаєнко, канд. пед. наук, доц. (заст. гол. ред.); А. Ю. Вітченко, канд. пед. наук, доц., А. О. Мельник, канд. пед. наук, доц. (відп.ред.).

А43 **Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах:** матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 квітня 2023 р.) / Укладачі: А. Ю. Вітченко, А. О. Мельник. – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 160 с.

Topical Issues of Language and Literature Education in Secondary and Higher Schools: papers of IVth All-Ukrainian scientific and practical conference (April 27, 2023) / Compilers: A. Yu. Vitchenko, A. O. Melnyk. – Kyiv : Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine Publishing House, 2023. – 160 p.

Збірник містить тези доповідей учасників IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах», що висвітлюють сучасні проблеми методики викладання зарубіжної літератури та іноземних мов у закладах вищої й середньої освіти та пропонують шляхи їх вирішення.

Для вчителів закладів загальної середньої освіти, викладачів закладів вищої освіти, студентів педагогічних і філологічних факультетів, науковців.

The collection comprises abstracts of the participants of IVth All-Ukrainian scientific and practical conference "Topical Issues of Language and Literature Education in Secondary and Higher Schools", dealing with both topical issues of foreign literature and languages teaching methods at secondary and higher educational establishments, and ways of their solving.

The collection is intended for teachers of secondary schools, lecturers of higher educational establishments, students of pedagogical and philological faculties, and scholars.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 37.091.31:81/82(082)

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023
© Редакційна колегія конференції, 2023

Список використаних джерел

1. Гузовська-Корицька Г. Бранка з-над Дніпра. URL: <http://surl.li/gjheg>.
2. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми. URL: <http://surl.li/fgjfb>.
3. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня, затверджена наказом МОН України від 20.04.2018 р. № 408 (в редакції наказу МОН України від 28.11.2019 р. № 1493. URL: <http://surl.li/gioka>
4. Як викладати питання з міжнародного гуманітарного права на уроках історії, громадянської освіти та правознавства. Методичні матеріали для вчителя. URL: <http://surl.li/dkfrw>.

Костюк Олена Миколаївна

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри світової літератури та теорії літератури
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У СИСТЕМІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ПІДГОТОВКИ

Глобалізаційні зміни у світі, деструкція гуманістичних цінностей, хибне розуміння ресурсів мережі Інтернет як приналежних усім і нікому, лавиноподібне розширення інформаційного контенту, використання нейромереж – усі ці процеси надзвичайно загострюють проблему академічної доброчесності, зокрема у вищій освіті. Сучасні студенти – це молоді люди, які ще зі шкільних років набули досвіду списування на контрольних роботах, копіпасту при упорядкуванні рефератів, толерування традиційних паперових і новітніх електронних «шпаргалок» тощо. Вони постійно мають справу з текстами, які, за влучним висловлюванням О. Ромаха, «мають ознаки девіації» [4], з плагіатом різного рівня, що виявляє не лише внутрішньоакадемічну, а «соціальнокомунікаційну природу» [3].

Законодавство визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, що ними мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень (Стаття 42 Закону України «Про освіту»), як один із провідних критеріїв ефективності наукової діяльності вченого, установи, наукової школи. Відповідно «забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників ... і здобувачів вищої освіти» є одним із напрямів забезпечення якості вищої освіти (Стаття 16 Закону України «Про вищу освіту»).

Втім, статистика показників текстових збігів та толерантного ставлення до виявів плагіату серед студентства невтішна, хоча і демонструє певну тенденцію до покращення [5]

Міжнародний центр академічної доброчесності акцентує увагу на п'яти фундаментальних цінностях: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та відваги до дій, тим самим передбачаючи певні організаційні, психологічні та інші (на нашу думку, безумовно, і методичні) перешкоди та труднощі, які доведеться долати на шляху впровадження цих цінностей.

У спеціалізованих матеріалах і дослідженнях (Г. О. Сляднева, І. В. Порало, О. В. Піхурець, Г. О. Ульянова, О. Сичевиця, В. М. Зуб, М. М. Дем'яненко) розглядається широке коло питань, зокрема визначення плагіату, його види, причини та наслідки, моделі вирішення на національному рівні, особливості відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності тощо. *Тобто переважно - теорія питання, політика АД рівня держави, наукової спільноти, окремого закладу тощо.*

Заклади вищої освіти України, згідно із вимогами до державної акредитації, демонструють різні напрями реалізації політики академічної доброчесності [1]. Вона передбачає затвердження і оприлюднення на сайті ЗВО окремого Положення про академічну доброчесність, посилання на нього у силабусах, обговорення в курсі Основ наукових досліджень; включення питання про АД до планів та протоколів вчених рад, засідань кафедр та методичних комісій; запровадження внутрішніх документів та громадських ініціатив, як-то: кодексу академічної етики, «хабів доброчесності», руху академічної доброчесності, лекторіїв тощо. Кафедри беруться до створення і поширення презентацій, відеороликів, видання довідників та poradників для викладачів та студентів. Помітний інтерес до антиплагіатних сервісів Advego Plagiatus, Content-watch, Edu-Birde, Etxt Antiplagiat та ін. Найбільш продуктивною, як відомо, є співпраця державних та приватних університетів з онлайн-сервісом Unichesk, який перевіряє наявність у текстових документах запозичень із відкритих Інтернет-джерел. Останніми роками багатьма організаціями, зокрема міжнародними, було проведено серію круглих столів, вебінарів та конференцій з проблем академічної доброчесності. *Тобто переважно - декларації, поінформування, моніторинг.*

Таким чином, найменш опрацьованим є питання, *як саме доброчесність формувати*, як навчити студентів узагальнювати прочитане, відокремлювати авторське бачення від слів, якими воно оздоблене, самостійно будувати тексти тощо. Також актуальним, на нашу думку, є *дослідження галузевої специфіки формування академічної доброчесності*, з урахуванням властивостей навчального контенту і контингенту, змісту та структури контрольних та кваліфікаційних робіт.

За аналітичними джерелами та з досвіду нескладно узагальнити перелік *об'єктивних факторів академічної недоброчесності* здобувачів вищої освіти: це узвичаєність практик плагіату, необмежені можливості копіювання тексту в мережі Internet, наявність фірм та

електронних ресурсів, що пропонують виконати завдання на замовлення, відсутність запиту з боку роботодавців на самостійне мислення, оригінальний стиль та академічну доброчесність (для словесників – перш за все у школах, видавництвах, медійних компаніях тощо), а також неготовність системи філологічної освіти радикально змінити вимоги до студентів.

Істотний вплив і факторів *суб'єктивних*, зокрема перманентного цейтноту для усіх учасників освітнього процесу, відсутність у викладачів мотивації та фізичної змоги контролювати рівень самостійності та доброчесності виконання студентами поточних завдань, несформованість критеріїв самостійності та доброчесності щодо конкретних робіт та курсу в цілому, стандартні формати завдань, повторюваність тем, що дає змогу передавати або й продавати (!) від старших кусів відповіді, і формулювання, і помилки до молодших, нарешті невміння студентів реферувати інформацію та критично її осмислювати, проблеми зі зв'язним мовленням, зокрема письмовим.

На тлі загальних факторів академічної недоброчесності студентів увиразнимо *пов'язані із специфікою контингенту майбутніх фахівців з іноземної філології* (наприклад, вільне використання іншомовних інтернет-ресурсів; більша вправність у рерайті) та *пов'язані із специфікою літературознавчої підготовки* (велика кількість завдань репродуктивного характеру; брак україномовних інтернет-ресурсів з проблем зарубіжної літератури у поєднанні із небажаністю посилань на російськомовні; можливості модифікації досліджень-аналогів)

Показовим є результати невеликого *експерименту* із визначення ознак студентського плагіату у письмових роботах з зарубіжної літератури, що були виконані у якості відпрацювання семінарських занять (пропущених через відсутність технічної можливості приєднуватися до онлайн-семінарів під час війни). З локальної вибірки у 100 робіт: 27% - текст роботи не відповідає темі, ракурсу аналізу твору, поставленим завданням; 70% - робота студента перевищує його реальні дослідницькі можливості, написана наукоподібно, містить терміни, інші вирази, що виходять за межі знань студента; 34% - манера письма непослідовна, нецілісна (вступ та висновок слабше написані, ніж основна частина або не стосуються теми); 62% - бібліографія дуже обмежена або надто велика, не пов'язана зі змістом відповіді, оформлення джерел не відповідає встановленим на заняттях стандартам; 70% - шрифт, посилання, формат, фрагменти роботи оформлені не уніфіковано; 30% - у роботі є гіперпосилання, залишки форматування веб-сторінок тощо; 50% - застосовано технічні прийоми приховування плагіату: маніпуляції з синонімами, цитатами, некоректний переклад.

Методичні підходи до формування академічної доброчесності у процесі літературознавчої підготовки можна умовно розподілити на пов'язані, по-перше, із поданням навчальної інформації, по-друге, з її практичним застосуванням студентами на семінарсько-практичних заняттях та, по-третє, із навчально-науковими дослідженнями.

У лекційній практиці та при розміщенні матеріалів з історії та теорії літератури на платформі дистанційного навчання доречно максимально проблематизувати зміст викладу. Це передбачає демонстрацію та атрибуцію різних підходів до художнього тексту, творчості окремого автора, можливих інтерпретацій образів та художніх формул, їх історичного та ціннісного переосмислення. Важливо представляти студентам формування письменницького задуму та вивчення поколіннями вчених конкретного твору, теоретико-літературної або історико-літературної категорії як тривалий процес, що мав певні етапи та протиріччя. На цій основі можна створювати евристичні інтерактивні ситуації, пропонувати на ресурсі взаємно дискусійні матеріали (наприклад, наукові статті) та узагальнюючі завдання до них

На семінарсько-практичних заняттях та у завданнях для самостійної роботи з зарубіжної літератури ключова настанова – вчити працювати з джерелами та думати самостійно. Доводиться піддавати постійній ротації завдання і план кожного заняття, передбачати у ньому питання на застосування при інтерпретації художнього тексту різних розумових операцій. Маємо також позитивний досвід використання зручного шаблону для реферування наукових текстів.

Якщо поєднувати у рекомендованих переліках друковані та електронні джерела, вимагати дотримуватися культури виписок (атрибуція) і цитування, а до того ще пропонувати окремо від виписок та цитат фіксувати власні коментарі та висновки, легше призвичаїти студентів відокремлювати світоглядні ідеї, факти біографії письменника, а також тенденції та закономірності літературного процесу від їх словесного оформлення та інтерпретації іншими людьми: мемуаристами, критиками-сучасниками, представниками літературознавчої науки, авторами підручника, і особливо – самим письменником і навіть викладачем дисципліни. Саме тому серед завдань найефективніші – на вибірковість та систематизацію наукових фактів та суджень. Вони передбачають настанову на самостійний аналіз фрагментів художнього тексту і при цьому через критерії оцінювання спонукають до оригінальності та аргументованості водночас, а також до поступового оволодіння науковим стилем .

Щоб унеможливити спокуси плагіату *при виконанні курсових та кваліфікаційних робіт*, необхідна щорічна ротація тематики, пропозиції здобувачам вищої філологічної освіти обирати в якості об'єкту розгляду сучасні, щойно видані або щойно перекладені українською, відзначені престижними літературними преміями, але малодосліджені твори.

На шляху до формування академічної доброчесності постає непросте завдання навчити студентів будувати власну дослідницьку стратегію – з тим, що залучення усіх наукових джерел, їх огляд та критичний аналіз будуть їй підпорядковані. На основі цього можна вимагати і впорядкування збереженої інформації згідно з проблематикою та структурою роботи, і поступово спонукати самостійно формувати текст.

Певні труднощі реалізації стратегії пов'язані із необхідністю викласти складний задум дослідження, розкрити художній світ твору, його аксіологічний вимір та поетику, де «все пов'язане з усім», перевести багатовимірну модель наукового результату у послідовний лінійний текст. На допомогу приходять прийом побудови «кола ідей» майбутнього дослідження, діалог з науковим керівником як каталізатор і супровід процесів зародження та розвитку гіпотез, аргументації, висновків, а також групові вправи із критичного аналізу наукових текстів.

Культура роботи з філософськими, історичними, літературознавчими джерелами при підготовці навчально-наукових робіт передбачає певну етапність та наступність: опрацювання авторитетних та спірних думок, виписки, критичний аналіз, узагальнення. Таку саме функцію «вправління» у застосуванні загальнонаукових та спеціальних літературознавчих методів із вербалізацією ланцюжка міркувань та оформленням його на письмі може виконувати розв'язання цілеспрямовано підібраних або авторських локальних дослідницьких задач. Навчання академічного письма поступово перетворює на навичку використання метатекстових операторів – мовних формул наукового стилю, які пов'язують та розділяють частини тексту, наголошують провідні тези, виражають авторську оцінку інформації, вказують на джерело повідомлення тощо.

Зразки академічної етики студенти можуть отримати також за рахунок участі (навіть у якості слухачів) у професійних літературознавчих конференціях, знайомства із науковим доробком викладачів та підготовки спільних публікацій.

Таким чином, вбачаємо підвищення ефективності роботи з формування академічної доброчесності у перемиканні її спрямування від карального на методичне. Зокрема, у процесі вивчення літературознавчих дисциплін ця діяльність характеризується певними особливостями, вимагає системності, тривалих обопільних зусиль, поширюється на усі форми взаємодії здобувача вищої філологічної освіти з навчальним матеріалом та викладачем. Важливим виявом спільної для кафедри концепції літературознавчої підготовки є уніфікованість політики академічної доброчесності при викладанні паралельних та послідовних курсів.

Список використаних джерел

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/09/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf
2. Навчання студентів академічній доброчесності у бібліотеці ВНЗ : методичні поради / автори-укладачі: Л. В. Савенкова, С. О. Чуканова ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузева, Я. Є. Сошинська ; Українська бібліотечна асоціація. – Київ : УБА, 2016. – Електрон. вид. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – 39 с.

3. Рижко О.М. Плагіат як соціальнокомунікаційне явище : монографія / О. М. Рижко. – Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 388 с.
4. Ромах О. В. Проблеми презентації методологічних засад у наукових дослідженнях / О. В. Ромах // Current issues of mass communication. - 2017. - Issue 22. - С. 71-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmk_2017_22_7
5. Сідляренко А. Академічна доброчесність: як боротися з плагіатом в Україні. URL: <https://osvita.ua/vnz/akadem-dobrochnest/64191>

Матюшкіна Тетяна Павлівна
*доцент кафедри філологічних дисциплін
та методики їх викладання Чернігівського ОІППО
імені К.Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук*

Матюшкін Максим Володимирович
*доцент кафедри природничо-математичних
дисциплін та інформаційно-комунікаційних
технологій в освіті Чернігівського ОІППО
імені К.Д. Ушинського, кандидат технічних наук*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У ХОДІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУР

Актуальність проблеми використання **технології візуалізації** у навчанні в ході реалізації Концепції «Нова українська школа» незаперечна. Про цей сучасний освітній тренд, зокрема, йдеться в публікаціях кандидата філологічних наук зі Львова А-М. Богосвятської, яка вважає, що сучасним освітнім технологіям *«у наш час відведена роль глобального фактора, основної рушійної сили розвитку цивілізації»* [2]. Адже інформаційна доба створює нові умови навчання для здобувачів освіти, пропонуючи до використання інноваційні освітні технології, ефективна реалізація яких можлива лише за умови оволодіння спектром матеріалів, пропонованих мережею інтернет-ресурсів.

Новий Державний стандарт (2020) [4], шкільні навчальні програми [9] містять перелік вимог щодо рівня навченості (очікуваних результатів), змісту навчання, видів навчальної діяльності, використання яких сприятиме виконанню основних освітніх завдань – підготуванню високоосвічених, гармонійно розвинених, конкурентноспроможних громадян, навчених самостійно здобувати знання протягом життя та ефективно їх застосовувати в різних сферах людської життєдіяльності.

Вимоги до сучасного учителя значно розширені – із одного боку учитель має бути глибоко обізнаним фахівцем, із іншого – технічно вправним користувачем комп'ютерної техніки, інтернет-ресурсів (освітні сайти, програми...). Опанування інформаційно-комунікаційними технологіями дає змогу педагогічним працівникам активізувати й значно розширити пізнавальні сфери й задовольнити освітні потреби як конкретного учня, так суспільства загалом.